

Relació i treball amb les famílies a l'escola bressol municipal

SUMARI

INTRODUCCIÓ.....	3
1. CONÈIXER LES FAMÍLIES AMB INFANTS DE 0-3 ANYS.....	4
L'etapa 0-3 en el cicle vital de les famílies	4
El desenvolupament de les emocions i les famílies	6
Els estils educatius parentals.....	10
2. LA RELACIÓ FAMÍLIES-ESCOLA	11
La mirada sistèmica.....	11
Comunicar-se amb les famílies.....	14
Formar part.....	16

INTRODUCCIÓ

En tota etapa educativa és bàsic el paper de les famílies i la relació col·laboradora amb elles per tal que l'acompanyament a l'infant sigui el més adequat possible.

És evident que la primera d'aquestes etapes, el primer cicle d'educació infantil, per les característiques de l'edat i perquè es tracta de la primera experiència escolar de molts pares i mares, encara fa més necessària aquesta relació i aquesta col·laboració.

Per abordar-la, dividim el contingut en dos apartats:

1. El coneixement de les famílies.
2. La relació pròpiament dita.

1. CONÈIXER LES FAMÍLIES AMB INFANTS DE 0-3 ANYS

L'etapa 0-3 en el cicle vital de les famílies

Les famílies amb infants de 0 a 3 anys estan immerses en el que anomenem la *fase de criança*. L'inici d'aquesta etapa, el marca el naixement del primer fill, i precisament això és un fet transcendent que fa que la família, fins ara formada només per la parella -o potser per una sola persona que ha decidit tirar endavant una família monoparental- de cop es troba amb una situació completament nova, cosa que fa experimentar als progenitors tota una sèrie d'emocions sovint inesperades.

Juntament amb la lògica alegria per l'arribada del nounat, hi ha un dol per la pèrdua d'una situació que ja no tornarà. També és probable que aflorin altres dificultats que estaven latents i que, tant si són greus com si no, condicionen el nou sistema familiar sorgit del naixement. I per descomptat, la criança en si condiona la quotidianitat i pot donar lloc a situacions d'estrès, de solitud de la persona que assumeix principalment la criança, etc.

Quan neixen altres fills, probablement la família encara està de ple en aquesta etapa, i encara que s'hi pot haver adaptat, algunes de les implicacions ja esmentades poden incrementar-se. Ens sembla important tenir en compte aquests condicionants per empatitzar millor amb les famílies i fins i tot plantejar-se quines necessitats tenen que l'escola bressol pugui contribuir a satisfer.

Altres aspectes interessants de conèixer són, per exemple, els valors d'aquestes famílies.

1. CONÈIXER LES FAMÍLIES AMB INFANTS DE 0-3 ANYS

Així, en la darrera Enquesta Mundial de Valors, i pel que fa a l'Estat espanyol, els homes i les dones d'entre 30 i 49 anys tenen com a **principals valors** (s'indica el % de població que hi dona importància):

- Sentit de la responsabilitat (76,5 %).
- Tolerància i respecte cap als altres (72,9 %).
- Esforç en el treball (65,5 %).
- Independència (50 %).

En canvi, la fe religiosa és l'últim de la llista (7,6 %) i, contra el que potser podríem suposar, tampoc són gaire valorades l'autoexpressió (10,1 %) ni la imaginació (26,2 %).

D'altra banda, cal dir que en general tant homes com dones es consideren a si mateixos implicats en la criança dels fills (99,4 % de mares i 96,3 % de pares), i força satisfets del temps que hi dediquen, les mares més que els pares (89,9 % i 80,4 %, respectivament).

Un altre aspecte que ens sembla important tenir present és el grau de desigualtat que pateixen les famílies, essent el d'Espanya un dels més alts d'Europa, amb un 40 % sota el llindar de la pobresa el 2014.

Les dades són tossudes i segueixen demostrant un dels orígens del problema: l'Estat espanyol és un dels països amb un percentatge del PIB més baix destinat a les famílies (1,4 % enfront del 2,2 % de mitjana).

1. CONÈIXER LES FAMÍLIES AMB INFANTS DE 0-3 ANYS

Per últim, el recorregut sobre les característiques de les famílies ens porta també a esmentar la cada cop més diversa composició de les famílies, tant quant a models (tradicionals, monoparentals, reconstituïdes, homoparentals, adopcions...) com quant a orígens culturals.

El desenvolupament de les emocions i les famílies

Independentment, però, de les característiques socioculturals, totes les famílies són el primer context de desenvolupament emocional i, per tant, de benestar dels infants. En aquest sentit, ens sembla interessant fer una ràpida repassada a les diferents funcions que exerceixen les famílies, i que anomenem *funcions maternes* i *funcions paternes*, pel repartiment tradicional de rols, tenint clar, però, que ambdós progenitors exerceixen d'una forma o altra ambdós tipus.

Amb **funcions maternes** ens referim a tot allò que té a veure amb la seguretat física i psicològica, l'afecte i la pertinença. Resumim el missatge general d'aquestes funcions amb la frase "Ets un(a) de nosaltres" perquè, veient satisfetes aquestes necessitats, l'infant se sent vinculat (després ho comentarem) i part del seu sistema familiar.

Les **funcions paternes** tenen a veure amb la sortida al món, la confiança en un mateix i l'adaptació i la gestió de les relacions amb aquell. En aquest cas resumim el missatge que hi ha al darrere d'aquestes funcions amb la frase "Confiem en tu".

1. CONÈIXER LES FAMÍLIES AMB INFANTS DE 0-3 ANYS

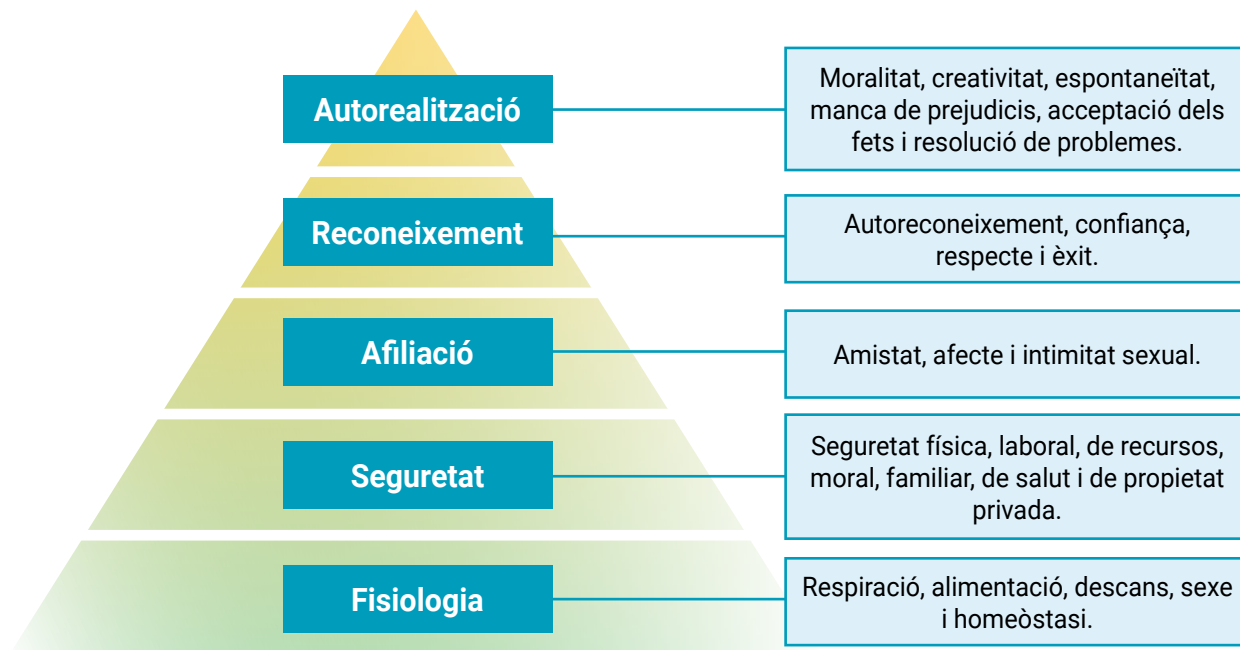
Totes aquestes funcions es corresponen de forma complementària amb les necessitats que els infants van experimentant a mida que creixen i que seguirem experimentant com a adults (tot i que cada cop amb menys dependència dels pares i amb més capacitat per interioritzar les funcions parentals).

Aquestes necessitats s'experimenten, a l'inici de la vida, en forma d'autoregulació: els propis infants tenen recursos per buscar, d'una forma o altra, allò que necessiten per a la satisfacció de les seves necessitats.

Això no vol dir que aquesta forma sempre sigui la més acceptable socialment, però és important comprendre que, sobretot a aquesta edat, molts comportaments tenen una funcionalitat autoreglatòria. Per exemple, una rebequeria, en part, fa una funció de reequilibri intern davant una situació d'estrès prolongat (que no és altra cosa que un dèficit de satisfacció de necessitats del tipus que siguin).

Per explicar millor això podem utilitzar a mode il·lustratiu la **piràmide de Maslow** que, si bé mai no s'ha validat com a model científic, és àmpliament utilitzada per la seva claredat. Cal dir que la piràmide es refereix a l'ésser humà en qualsevol moment de la vida i, per tant, cal fer-ne la lectura per a cada edat; sense obviar, però, que totes les necessitats es donen en major o menor grau i amb una forma o una altra en totes les edats.

1. CONÈIXER LES FAMÍLIES AMB INFANTS DE 0-3 ANYS

La idea de **jerarquia de necessitats** ens indica que hi ha una tendència a satisfer primer les necessitats d'un nivell abans de fins i tot experimentar, sentir, la necessitat dels nivells superiors. Per exemple, és probable que un infant que palpa una certa inseguretat emocional a casa (per una separació, per exemple) no pugui fer atenció als aspectes més socials de la seva estada a l'escola bressol. L'altre aspecte és la constatació que a grans trets els dos nivells inferiors corresponen al que anomenem *funció materna*, els dos superiors, a la paterna, i el tercer seria compartit entre ambdós.

1. CONÈIXER LES FAMÍLIES AMB INFANTS DE 0-3 ANYS

Les funcions maternes tenen com a resultat el nodriment emocional i la construcció d'una identitat saludable; les funcions paternes són clau en la individuació i l'autonomia. Totes plegades són essencials en el desenvolupament de l'autoestima. Des de l'escola bressol és fonamental poder respectar i potenciar l'exercici d'aquestes funcions per part dels progenitors, i acompanyar-los en les dificultats. Alhora, conèixer les necessitats i la seva relació amb les funcions parentals pot ajudar a identificar possibles mancances i col·laborar de forma més eficaç amb la família per pal·liar-les.

Relacionat amb tot això, la teoria del vincle (Bowlby, Ainsworth) ens aporta també idees clau sobre com les famílies acompanyen el benestar emocional en els primers anys de vida.

La necessitat d'un vincle segur, que es construeix entre el nadó i la primera figura de vincle durant els primers 8 mesos de vida, però que es manté molt més enllà, és cada cop més evident.

Comprendre aquesta necessitat i les característiques d'aquest vincle (que fan que la separació sigui, sobretot quan el vincle està acabat d'establir, força difícil) pot ajudar les famílies a tranquil·litzar-se i respectar i potenciar aquesta necessitat, i a les escoles bressol a acompanyar-ho millor. A més, comprendre les conseqüències dels diferents tipus de vincle insegur (ansiós evitatiu, ansiós ambivalent i desorganitzat) en l'inici de l'escolaritat pot ajudar també a adaptar a cada infant les propostes educatives i, fins i tot, la forma de relacionar-s'hi.

1. CONÈIXER LES FAMÍLIES AMB INFANTS DE 0-3 ANYS

Els estils educatius parentals

La manera com els pares i les mares duen a terme les seves funcions no és homogènia. Diversos autors han definit els estils educatius parentals basant-se en diversos criteris. Potser el més utilitzat és el de MacCoby i Martin (1983), que utilitza les variables *afecte* i *control* per definir **quatre estils**:

	Més control	Menys control
Més afecte	Democràtic	Autoritari
Menys afecte	Permissiu	Negligent

Depassa aquesta síntesi analitzar les característiques de cadascun dels estils i les seves conseqüències en el desenvolupament personal de l'infant. No obstant això, i sense defugir que hi ha un consens generalitzat sobre les bondats del model democràtic, cal tenir present la necessitat de matisar aquesta valoració: els estils autoritari o el permissiu sovint no es donen en la seva versió extrema i, quan això és així, sovint tenen alguns avantatges (per descomptat, això no passa amb el negligent). Ens sembla important tenir en compte això perquè des de la nostra visió sistèmica, que tot just ara explicarem, és necessari desenvolupar una mirada lliure de judicis cap als pares i cap a les mares. Reconèixer les fortaleces dels diversos estils ens sembla una bona manera de començar a fer-ho.

2. LA RELACIÓ FAMÍLIES-ESCOLA

La mirada sistèmica

El paradigma sistèmic abasta ja més de 50 anys d'història i, per tant, ni és homogeni ni tots els seus postulats s'adapten de la mateixa manera a les necessitats de l'educació. Dit això, cal afegir que la mirada sistèmica està cada cop més integrada en les visions més coherents sobre les relacions família-escola.

Podem resumir alguns dels **elements clau de la mirada sistèmica** en els següents punts:

- **Ningú no és un individu aïllat.** Tota persona es mou a partir de la seva xarxa de vincles anteriors i actuals.
- **Un conjunt de persones i les seves interaccions formen un sistema.** Aquest sistema és més que la suma de les seves parts; té un funcionament propi i el comportament de cada membre està en funció del sistema.
- **En la mirada sistèmica, el concepte de causa i conseqüència és relatiu.** Es parla més aviat de circularitat, i es busca més comprendre el funcionament del sistema que no els fets concrets, si no és que aquests són determinants de forma molt òbvia.
- **Els sistemes humans generen una cultura pròpia, uns relats, unes creences, uns rituals de forma transgeneracional.** Conèixer la història d'una família ens pot ajudar a comprendre millor els comportaments i sentiments actuals.

2. LA RELACIÓ FAMÍLIES-ESCOLA

- **En els sistemes humans, siguin famílies, escoles o qualsevol altre, el respecte a uns certs ordres és una necessitat per al benestar de tots els membres.** El primer d'ells és la pertinença: tota exclusió, per la causa que sigui –incloent-hi causes moralment reprovables– provoca malestar en els sistemes.
- **Un altre ordre és la jerarquia, que pot referir-se a l'ordre d'arribada al sistema** (els primers estan més amunt que els que han arribat després) **o al rang formal que ocupen** (el lloc de poder assenyala el lloc en la jerarquia). Aquestes poden coincidir o no. Per exemple, els pares biològics són alhora els primers a arribar i els que tenen un rang més alt. En canvi, els pares adoptius han arribat més tard al sistema d'un infant, però tenen un rang més alt que ell. La jerarquia implica respecte i reconeixement. Les transgressions de la jerarquia trastornen tot el sistema. Els infants poden obtenir un poder que no els correspon, per exemple, amb algun tipus de comportament anòmal o bé gràcies a l'aliança oculta amb algun adult.
- **Un altre ordre és l'equilibri entre el donar i el rebre.** Hi ha un sentit natural del donar: de més grau a menys en la jerarquia; els pares donen i tenen cura dels fills, i no a l'inrevés. Entre iguals es dona igual. Però no es pot donar més del que es té ni del que toca. Quan es perceben desequilibris en el sistema, sovint aquest busca compensacions per als deutes creats.
- **Les dinàmiques familiars sovint es construeixen, de forma inconscient, basant-se en triangulacions.** Són formes concretes de transgressió de la jerarquia que acaben afectant els fills, que són col·locats en llocs que no els pertoquen per evitar afrontar altres problemes (per exemple, de la parella). De vegades les famílies triangulen l'escola.

2. LA RELACIÓ FAMÍLIES-ESCOLA

- **El sistema família-escola també és un sistema on funcionen les mateixes regles.** Cal respectar els jocs de jerarquies diverses que hi ha respecte al nen: per a ell, la seva família sempre serà primer, i qualsevol funcionament que impliqui una desvaloració conscient o inconscient d'aquesta, està abocada al fracàs. Però a l'escola, les persones educadores tenen un rang més gran respecte a la pròpia educació, i això ha de ser respectat i reconegut per les famílies.
- **En els sistemes humans funcionen dos mecanismes que semblen oposats però que són complementaris.** L'homeòstasi, que és la capacitat de recuperar l'equilibri davant els canvis del context (per tant, no canviar); i la morfogènesi, que és la capacitat de mobilitzar els propis recursos per adaptar-se i evolucionar quan aquells canvis ho fan necessari (per tant, canviar). Si pretenem canviar la família des de fora, atenent a la nostra necessitat, aquest activarà els mecanismes homeostàtics per defensar-se. Si, en canvi, podem mirar i ajudar a potenciar la pròpia capacitat de veure la necessitat de canvis, i els propis recursos per fer-ho, la família és capaç de fer els canvis que realment necessita.
- **La forma en què es posen en marxa mecanismes morfogenètics sovint tenen a veure amb la circularitat de la informació.**
- **L'infant confia que els seus pares el deixen en un lloc segur en què ells també confien.** Si això no és així i no es pot treballar en la millora de la relació, pot ser necessari canviar de centre.

2. LA RELACIÓ FAMÍLIES-ESCOLA

Comunicar-se amb les famílies

Amb tot el que s'ha comentat fins ara, es fa evident que la comunicació és un vehicle clau de la relació entre escola i famílies.

Més enllà d'alguns aspectes de la comunicació que les persones educadores ja practiquen, ens sembla important aportar alguns elements més que poden **optimitzar aquesta comunicació**. També en aquest cas, els oferim en forma de punts:

- En tota comunicació es dona un nivell de contingut (allò que diem) i un nivell de relació (la que existeix entre les persones que es comuniquen). Sovint això té un paral·lelisme amb la relació verbal i la no verbal. Quant més haguem treballat la relació (incloent convertir-la també en contingut), més fluida serà la comunicació, i viceversa.
- A l'hora de comunicar-se amb les famílies, és important posar en marxa quatre tipus de recursos: controlar els pensaments privats negatius; posar atenció als sentiments propis i de l'altre; usar tècniques d'escolta passiva; i emprar tècniques d'escolta activa.
- La comunicació és l'eina que ens permet establir una relació col·laboradora amb la família, en què treballem plegats, cadascú des del seu rol, per a un objectiu comú.

2. LA RELACIÓ FAMÍLIES-ESCOLA

- Quan hem aconseguit un bon vincle amb la família, és molt probable que la relació que anomenem *col·laboradora* es doni de forma fluida. Quan això no passa o existeix una disparitat de criteris important, proposem un fil de **5 passos**:
 1. Identificar la intenció implícita positiva de la família.
 2. Expressar reconeixement i coincidència respecte a aquesta intenció.
 3. Exposar el criteri de l'escola respecte a aquesta intenció, en termes de complementarietat.
 4. Expressar reconeixement de les competències parentals.
 5. Expressar voluntat de col·laboració.
- Cal passar d'una història saturada de problema i centrada en les mancances a un relat centrat en la solució, les competències de l'alumne i la família i la col·laboració.
- Les entrevistes i reunions són moments clau de la relació amb les famílies. Les entrevistes, a més dels elements que tothom té clars, proposen reflexionar sobre altres aspectes: el lloc físic, que sigui acollidor; qui ve a l'entrevista, sense exclusions i respectant el lloc de cadascú (ha de venir el pare i no el padrastre); com construïm el guió (tenint en compte tot el que hem comentat abans).
- Les reunions poden tenir un objectiu, més enllà de l'informatiu, de promoure la coneixença, el vincle, la confiança, la comunicació i la cooperació entre famílies (escala de provenció).
- Les tècniques de comunicació assertiva (en especial la comunicació no violenta) ens donen eines per plantejar temes difícils o conflictes sense jutjar i de forma que incloem l'altre en la solució.

2. LA RELACIÓ FAMÍLIES-ESCOLA

Formar part

Per aconseguir els objectius de fomentar el sentiment de pertinença i la participació, tot el que s'ha comentat anteriorment prepara el terreny de forma que es puguin donar de forma gairebé natural.

Ara bé, cal tenir en compte alguns **aspectes** que fan que aquells objectius es materialitzin:

- **L'organització de la pròpia escola bressol ha d'estar al servei de la col·laboració amb les famílies.** Això vol dir que els espais, els temps i les normes s'han d'adaptar a les necessitats i característiques de les famílies. Coses com els horaris de les entrevistes o de reunions s'han de plantejar i negociar perquè puguin complir els criteris desitjats.
- **Tenir cura dels moments clau:** l'acollida, l'adaptació, el comiat. En general, ritualitzar i acompanyar, a més d'ajudar al benestar d'infants i adults, fan que el missatge que arriba a les famílies sigui d'obertura a la col·laboració.
- **Obrir espais per compartir sabers i aprendre junts** sobre temes clau de criança -amb implicacions domèstiques- o d'educació -que fan que encaixin les famílies en la pràctica educativa-, lluny de confondre rols, acostava les persones i fomenta el respecte per la funció de cadascú.
- **Crear espais lúdics i de gestió compartida**, proposar a les famílies la responsabilització en alguns aspectes, muntar activitats imaginatives amb la seva col·laboració, etc. contribueixen a crear un clima de col·laboració i participació.

Autors

Miquel Àngel Alabart Saludes

Associació Arae

Eva Martínez Pardo

Associació Arae

Data

02/11/2018

Coordinació

Oficina de Planificació Educativa

Gerència de Serveis d'Educació

Àrea de Cultura, Educació i Esports